

UPPSALA
UNIVERSITET

Remissyttrande
2017-12-11
UFV 2017/1735

Justitiedepartementet

Remiss av promemorian Livstidsstraff för mord Ds 2017:38 (Ju2017/06954/L5)

Uppsala universitet (Juridiska institution och Nationellt centrum för kvinnofrid) har anmodats att yttra sig över rubricerade remiss. Juridiska institutionen redovisar följande synpunkter. Samma numrering som i betänkandet används nedan.

1. Inledande allmän kommentar

Juridiska institutionen har noterat att utredningsuppdraget begränsats till att avse enbart en lagteknisk lösning som leder till att andelen livstidsstraff för mord ökar, och att de tidsbestämda fängelsestraffen för mord minskar motsvarande samt dessutom ofta skärps något. Institutionen är medveten om att lagstiftaren redan tidigare försökt åstadkomma en sådan förändring. Detta hindrar inte att Juridiska institutionen beklagar att ett genomförande av det nu framlagda förslaget avser och kan förväntas leda till en ökning av repressionsnivån.

Några övertygande argument för ökad repression har inte framförts. Det finns inte stöd i forskning för att strängare straff leder till minskad brottslighet. Departementspromemorian redovisar inte någon annan uppfattning, se avsnitt 7.3. Redan att jämföra Sveriges och andra nordiska länders straffnivå med andra länders, och ländernas brottsstatistik räcker för att dra slutsatsen att det inte är strängare straff som är vad som orsakar färre brott. Det är insatser av annat slag som har betydelse för förebyggande av brott. Dessutom riskerar ökad repression att medverka till att våldsanvändningen i ett samhälle snarare ökar.

Det kanske ter sig smått nostalgiskt i dag att påminna om, men det är inte så länge sedan som utredningsarbete genomfördes

med syfte att avskaffa livstidsstraffet i Sverige. De skäl som då anfördes är fortfarande värda att beakta.

Med detta sagt, kan institutionen sedan lägga till att är den politiska viljan att andelen livstidsstraff för mord ska öka är det bra att formuleringen av straffskalan i 3 kap. 1 § brottsbalken (BrB) ändras. Det var olyckligt att den blev som den nu är, med tanke på vad som avsågs enligt propositionen, med Högsta domstolens ställningstagande som följd, se särskilt NJA 2016 s. 3. Juridiska institutionen välkomnar att lagstiftaren är tydligare och inte lämnar åt Högsta domstolen att välja vad som ska utgöra "normalstraffet" för mord (jfr NJA 2013 s. 376). Den förra meningen motsäger givetvis inte att det är domstolarna som har att tillämpa de av lagstiftaren givna generella bestämmelserna och att bestämma vilken påföljden ska vara i varje konkret fall, med sina individuella omständigheter.

2. Avsnitten 3.2.2 och 8.1

Utredaren har redovisat definitionen av straffvärde, som framgår i 29 kap. 1 § andra stycket BrB. De omständigheter som ska särskilt beaktas vid straffvärdebedömningen i enlighet med 2 och 3 §§ finns givetvis också med i promemorian. Genom att de senare beskrivits med formuleringar som "Vid sidan av" (s. 16) och "Därutöver" (s. 94), när dessa två lagrum refererats, kan läsaren missuppfatta och förledas tro att de försvårande och förmildrande omständigheterna skulle avse något annat än det som framgår av 1 § andra stycket, i stället för att vara exempel.

3. Avsnitt 3.2.3

Att hänsyn tas till s.k. billighetsskäl vid bestämmande av påföljd, enligt 29 kap. 5 § och 30 kap. 4 § första stycket BrB, är inte något som har att göra med detta lagstiftningsärende i sig, utan sådana beaktanden ska förekomma oberoende av om straffskalan för mord är den som nu gäller eller den som föreslås. I departementspromemorian s. 17 f. refereras till den ursprungliga propositionens uttalande om restriktivitet i tillämpningen. Senare rättsutveckling innebär att den försiktigheten inte längre är en korrekt beskrivning av rättsläget avseende 29 kap. 5 §.

4. Gränsen mellan mord och dråp

Det förvånade Juridiska institutionen att uppdraget inte lämnade mer öppet för utredaren att se över gränsdragningen mellan mord och dråp, 3 kap. 2 § BrB. Det förslag till beskrivning av

straffskalan för mord, och vad den innebär, ger upphov till en del frågetecken. Är utgångspunkten att för mord ska dömas till livstid och att det ska finnas skäl som påkallar detta för att välja ett tidsbestämt fängelsestraff från 10 år upp till 18 år samt att viss skärpning ska ske i valet av antalet år, är det förståeligt om frågetecken uppstår avseende var gränsen ska gå till dråp. Straffskalan för dråp är fängelse i lägst 6 och högst 10 år.

Departementspromemorian har inte tillräckligt tagit upp frågan om gränsdragningen mellan de två svårhetsgraderna för uppsåtligt dödande. Visserligen står det på s. 74 att gränsdragningen mellan brotten inte ska förändras av den föreslagna lagändringen av 3 kap. 1 §, men så enkelt kan inte frågan avfärdas. Den straffskärpning som avses för mord, vilken betydelse får den för straffvärdebedömningen av uppsåtliga dödanden och därmed även för dråp?

Juridiska institutionen kan se fördelar med att livstidsstraff skulle följa på mord medan de gärningar vars straffvärden som innebär att de mäts i viss tid skulle kunna rubriceras dråp. (I de fall då beaktande av s.k. billighetsskäl skulle leda till att straffet mäts ut ger 29 kap. 5 § andra stycket ändå en sådan möjlighet.)

Blir inte straffskalan för dråp i så fall alltför vid? Det kan synas så, men det kanske snarare påminner om att det kan ifrågasättas om något så allvarligt som uppsåtligt dödande av en annan människa kan på ett övertygande sätt mätas ens enligt de straffskalor som gäller i dag.

Juridiska institutionen håller med utredaren om att exemplifieringar, av olika slag, och ytterligare svårhetsgraderingar inte hör hemma i en mordbestämmelse.

5. Särskilt om återfall

En mening i författningskommentaren kan missuppfattas. Sista stycket på s. 94 inleds med att den omständigheten att den tilltalade tidigare gjort sig skyldig till allvarlig våldsbrottslighet skulle kunna tala för att straffvärdet är så högt att livstidsstraff ska dömas ut. Har texten skrivits med 29 kap. 4 § BrB i tankarna är det en bestämmelse som avser att återfall kan påverka straffmätningen utöver straffvärdet (det som ibland kallas straffmätningensvärde). Återfall i brott efter tidigare dom, strafföreläggande eller åtalsunderlåtelse är inte något som har med straffvärde att göra (till skillnad från flerfaldig brottslighet då straffvärdet för den samlade brottsligheten vanligen är ett annat än summan av de olika brotten straffvärde).

Departmentspromemorian har inte uttryckligen nämnt 34 kap. BrB. Med tanke på att den proposition som låg till grund för lagändringarna år 2016 lämnade ett antal frågor obesvarade, finns skäl att i en kommande proposition avseende en ändrad straffskala för mord beröra 34 kap. Begår en gärningsman som undergår fängelsestraff på livstid nya brott framgår av 34 kap. 1 § vad som gäller, men om situationen är den motsatta bör mindre lämpliga resultat undvikas.

6. Unga lagöverträdare

Juridiska institutionen uppskattar att barn och andra unga lagöverträdare inte nämnts särskilt i departementspromemorians förslag, utan enbart i de avsnitt som beskriver regelsystemet. Den övre gräns på fängelse i 14 år som nu finns i 29 kap. 7 § BrB fortsätter att gälla på samma sätt som i dag, vilket innebär att livstidsstraff inte är ett alternativ. Någon förändring av påföljdsbestämningspraxis för unga gärningsmän som begått mord bör därför inte förväntas.